

Мбр. 4042/19

126/19

~~Запис~~

Скоро све што у материјалном свету службу служи, да-
нашња наука сврстава у неку групу машина: у машине ста-
тичне, динамичне, рефлекторне. Све се у нашем времену исто-
ветовало с науком: држава и породица, рад, воља и машта,
вера и морал. ~~А~~ наука све своди на дејство и плебејство ма-
шине. Излазе при том врло веселе ствари; излази, рецимо, да
се природа бави прављењем машина. ~~Излази~~ да се велики
инстинкти света, у које се као у богове поуздавали и природа
и људи, да се ти инстинкти сада преводе на формуле мотора.

Занимљиво је да међу статичке машине (машине пасивне,
код којих долази у обзир само снага) да је наука ту убројила
и пут, пут уопште. Човека протрне језа кад то прочита. Нека
буде тако за гвоздене пруге свих врста, за кабел ваздушних
жељезница, за тунеле, за покретне степенице спратова, можда
и за грађене друмове и плочанике. Али како да се с тим исто-
ветују они нечитки вијугави знаци даљина који се виде са ви-
сова брда; они тајанствени кругови наших самоћа и мисли и
очију, који гласка не пуштају од себе ни дању ни ноћу, и који
никакву другу силу немају до силу духовну. Стазе, сељачке
путеве, младићске пречице, то пробијају машта и случај и
нужда, а не рачун. Ти »путеви« су само симболи пута. Му-
дри Кинез Лао ~~Це~~ не каже узалуд: »Пут који је пут, није пут.«
Пут је духовни и судбински правац, а не пруга; и зато је један
исти пут за сваког човека други. Највећа већина путева, којом
највише милиона људи хода и пролази, то су стазе пољске и
шумске, клисуре планинске, превале међу висовима, превлаке
међу острвима, мора, реке и језера, линије у простору за мисли
и ~~детење~~. Шта од машине има жива вода са својим неумором
и незадржајем? Шта мртва вода, чију храну из дубинских
извора нико никад није видео? Шта од машине има стазица
коју утапкају стока и људи, или продере брдска вода, и коју
збрише нејачка травица, или угуши сурванац камен? Шта од
машине има ваздушна линија која, ~~како~~ хоћете, ~~или~~ ~~никако~~
не постоји, или можда једино постоји као пут, јер је једино
она даљина, простор, празнина небеска.

Француски ~~језик~~ писац, Леон Доде канда, имао је визију
која је вероватно тачно слагање са једном од чудесних моћи
материје: визију да су на ~~оном~~ познатом алпијском путу мо-
рали остати трагови од прелаза Наполеонове војске. И остали
су, сигурно. Остали су можда чак и трагови од сенки оних
људи, животиња и ствари. И кад би неком новом силом ма-
терије, или наших очију, то одједаред постало видљиво — шта
мислите, колико би, два или три, или ни два потпуно исто-

ветна пута показала се на том једном путу! Исти пут је за сваког човека други! »Пут који је пут, није пут.«

Шта остаје од машинског дејства пута кад падну мрак или магла, кад снег завеје? Слутња човека, пса, коња или ирваса, или судба њихова значе ход кроз даљину мимо свих путева. Не само да слеп човек не може материалном снагом пута да се користи, него за окате људе стоје на укрстима и савијутцима путокази, или живе страже служе као казаљке, иначе пут постаје мистична сила и анархија дејства.

Сваки човека зна чудеса, тајне и игре чак и своје улице, чак и свога плочника. Зар машина да је дивна београдска улица Милоша Великог, тај гилки обешени мост који једним исцелим таласом пребацује људе онако у поља и шуме, а тамо у гробље. Што у гробље води, то никад друго није било, и неће бити, до стазица сиротана скрушеника. Што у поља и шуме води, то је, кад ноћ падне, Млечни пут на земљи, трепет и сјај самих тајни. Раскршће улица Милоша Великог и Немањине, то је, у мразну вечер, врело жут обзор, испродеван црним челичним жицама и дрхтав од светлих поља и чворова. Испод тога је улица хлоротично лепа, пуна млечних бледоћа и светлуцавих покретних прашиница. И непомична је као платно на које је пала тешка уљана слика.

Пред Министарством војним жандарм је задржао нечију запрегу. За коње је то благодат, јер су мртви уморни од вуче по овом немирно лепом граду чије се улице сваки дан другојаче пењу и бацају, као путеви страдања. Главе коња се оборице скоро наравно са кичмама; уши им маторе и натраг зачешљане; гриве нису више ресасте и не виде се. Те мекане, неодређене, бесвесне, као од вуне начињене главе, једнако се преваљују једна на другу. Од умора, од сањивости, две бесвести и беспомоћни се помажу. Трупови се разазнају само као маса. Кола иза коња виде се у погрешним линијама, и нису кола него само терет. Жандарм изгледа као убијен од јаке сводне лампе, под коју је стао одвише непосредно. Све око њега у толико више се чини чијаста грудa од потеза и безимене материје.

Нешто даље од угла, пред једном кућом, чудна прилика, сва од крпа, филмски крута и послушна, једнако улеће и излеће на отворену капију, и уноси с улице у кућу терет. Тешки прозори дали су том раднику да сврши у време умора вечерњег. Кратке ноге, од горе до доле једнако дебеле и сукнасте; стопала се не издвајају, него се ноге завршују са два бућа од крпетина. И глава је у крпама. А на раменима товар равно колики и носач. То Арнаутин уноси цепке које ће сутра да струже. Жури, жури се оном понизном и пожртвовном журбом закасних. Ноге су му све мање и мање усправне, и све краће

што се више криве. Посрћу; стопало гази стопало. Само се прса држе испод дроњака тврда као камен.

Журба радникова по путањици безмерно је тужна. Путањица је све иста, а опет сваки пут друга, као да тај човек од крпа има сто судбина. И немају те путањице никакве везе са путем који се зове улица Милоша Великог. Мрак се згушњава, ноге радника нестају, стаза по којој терет иде час је дужа час је краћа, терет подскакује, врлуда, клања. Са слабљењем снага радник заборавља и најкраћи пут, и капију, и надницу. Само се пати. Спољашњи притисак терета види се и кроз помрчину; унутрашњи притисак се слуги негде у крпама.

Кад убади све дрво у двориште, унеће сигурно коју цепку у шупу, или у неку колебу од сухог грања у дну дворишта, и, раскрвављених руку, лећи ће да спава, тако као да су га после несрећног случаја убацили под најближи кров, да у мрежи мрака и неког мутног сећања на брзу руку умре.

И тако ће кинетика прећи у статику, и може се до сутра ујутро и тај радник забележити међ статичне машине. А сутра ујутро, кад задрхте од младе светлости сва окна у улици Милоша Великог, Арнаутин ће стати међ оне цепке као на своје имање. Тестериће, цепаће, и превући ће цео терет још једаред. У мрак, узеће оно нешто динара, и, фантом од крпа, изаћи ће, стаће на углу где застају сви који живе од данас до сутра, погледаће дужи Мачини пут и све ће му бити туђе. Замислиће можда неку ваздушну линију кајом ће (стићи сутрадан) до терета насушног и лежишта случајног.

И онда, мали фантом од крпа наоружан двома страховитим секирама, поћи ће, затетураће, миран и последњи, не зна сам куда, и неће осетити да игде на његову путу има икакве законости, машинске или људске.

Исидора Секхлић

Бог од жуте иловаче

(Из циклуса: »Каријера Гарина«).

Авакум Гарина је нестао из тих револуцијиних дана као што у воденом вртлогу нестане комадић даске што је матица занесе: потоне она у том вртлогу и гдјекад по стотине метара пута заковитлана под водом па се онда далеко, далеко опет појави на стишалој површини да плови даље. Кључ који је откључао градску апсану, откључао је провалу страха која се у њему разлила свом снагом ненадане поплаве с помисли да сада и његов брат, Мрђа, падавичар, излази на слободу. Страх